

עושים סדר

קיצור הלכות ליל הסדר
וטעמי המנהגים

אליסף שטרן

עושים סדר

קיצור הלכות ליל הסדר
וטעמי המנהגים

תודה גדולה לרב מישאל רובין שליט"א
שעבר על הדברים והעיר הערות יקרות מפז

לע"נ סבי
מאיר מירון בן הלל ז"ל
נלב"ע ד' אדר תש"פ
ת.נ.צ.ב.ה

חברון תש"פ

לתגובות, הערות והארות
אליסף 052-4492637

פתיחה

הבאנו את ההלכות בקיצור, כדי שיהיה אפשר לעיין תוך כדי עריכת הסדר ולמצוא המבוקש במהירות ובקלות. בליל הסדר ישנם מנהגים רבים, ודעות נוספות בהלכה שלא הבאנו כאן וכל אחד יאחז במנהג אבותיו. כמו כן לא ציינו הלכות הנוגעות למקרי דחק גדולים או חולי וכד'. במקרים כגון אלה יש לשאול חכם לפני החג כיצד לנהוג.

הכנות לליל הסדר

- א. יש לקנות לכבוד הסדר: מצה שמורה, יין, חסה, כרפס, ביצים, זרוע (כנף של עוף או רגל קדמית של בהמה), מצרכים לחרוסת¹.
- ב. יערוך השולחן מבעוד יום (שולחן ערוך. [להלן: שו"ע]) באופן המכובד והיפה ביותר, שזהו דרך חירות (משנה ברורה. [להלן: מ"ב]).²
- ג. בפני עורך הסדר תהיינה מונחות ג' מצות, וקערת הסדר.
- ד. בקערת הסדר: זרוע, ביצה, מרור, חרוסת, כרפס, חזרת. וכן מי מלח.³ בצורת סידור הקערה יש כמה מנהגים, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.
- ה. מיד לאחר תפילת ערבית יתחילו את הסדר, שהקטנים לא יירדמו (שו"ע). ויש להקפיד להתחיל רק אחרי צאת הכוכבים.
- ו. נהגו לומר את סדר הסימנים (קדש ורחץ כרפס יחץ וכו') בתחילת הסדר וכן פעם נוספת לפני כל חלק בסדר להכריז את הסימן הנוכחי.
- ז. יחלקו לקטנים ממתקים⁴ וכד' כדי שיראו השינוי ושאלו (שו"ע) וכדי שלא יישנו (מ"ב, מגמ').

כללים

ח. נשים

חייבות בכל מצוות הלילה - ד' כוסות, אמירת ההגדה, מצה ומרור. (שו"ע) שאף הן היו באותו הנס.

¹ תפוחים, אגוזים טחונים, תמרים מעוכים.

² ומסופר על החתם סופר שהיה מכין את השולחן בעצמו מבעוד יום בשמחה עצומה. (מ"ב ידרשו')

³ יש פוסקים שהצריכו להכין את המי-מלח מבעוד יום (חיי אדם, קיצושו"ע).

⁴ "קליות ואגוזים".

ט. הסיבה

- בכל הסבה במהלך הסדר, יברך הברכות לא בהסבה וישתה או יאכל בהסיבה על צד שמאל⁵, גם איטר. (שו"ע, רמ"א)
- ההסבה תהיה באופן הנוח, כגון עם כרית על משענת יד או על חברו, אבל לא על ירך עצמו.
- **לספרדים** – כל שתיה או אכילה שהיה צריך להסב ולא היסב – לא יצא יד"ח ויחזור ויאכל או ישתה בהסבה⁶ (שו"ע).
- **לאשכנזים** – בכוס שניה – יחזור וישתה בהסבה אך בשאר כוסות לא יחזור וישתה⁷. ובאכילות המצה והכורך והאפיקומן – יחזור לאכול בהסבה, ויפורט לקמן.
- **נשים:** הספרדיות מסבות והאשכנזיות ברובן נהגו לא להסב. ומ"מ חייבות הנשים לשתות ולאכול את הכוסות והמצות בישיבה ולא בעמידה⁸. וגם בנות ספרד הנוהגות להסב, במקום ששכחו ולא הסבו – אין צריכות לחזור ולאכול או לשתות בהסבה. (חזון עובדיה לרב עובדיה יוסף זצ"ל. [להלן: חזו"ע])

קדש

- י. אחרים ימזגו לו את הכוס, דרך חירות. (רמ"א)
- יא. קודם שיקדש יכוון לקיים מצוות קידוש וגם מצוות ד' כוסות. (מ"ב)
- יב. יש הנוהגים שרק בעה"ב מקדש. ויש נוהגים שכולם ביחד מקדשים. ושני המנהגים טובים. ולשני המנהגים טוב שכל אחד יאחז כוסו בידו שיזכור שזוהי כוס ראשונה מד' כוסות.
- יג. לנוהגים שכל המסובים אומרים את הקידוש, אשה שכבר ברכה **שהחינו** בהדלקת נרות – לא תברך שוב בקידוש.

⁵ שני טעמים: א. שמא יקדים קנה לוושט. ב. שיוכל לאכול בימינו. ומאחר והטעם הראשון עיקרי, גם איטר יסב על שמאל.

⁶ אך במקום שיש לו קושי גדול לחזור ולאכול או לשתות בהסבה – לא יחזור. חזו"ע.
⁷ רמ"א ומ"ב. משום שהאשכנזים סומכים על שיטת הראב"ה שלא מצריך הסבה בזמנינו, ובכוסות א,ג,ד יש חשש שייראה כמוסיף על הכוסות, לכן לא יחזור וישתה.

⁸ שעמידה או הליכה אינן דרך חירות לכו"ע, גם לשיטת הראב"ה שלא מצריך הסבה. גרש"י, הגר"א וייס.

יד. שתה כוס ראשונה בלא הסבה – לא יחזור וישתה. לספרדים – יחזור וישתה בהסבה.

טו. צריך לשתות רוב כוס בכל אחת מהד' כוסות, (שו"ע) ולכן כדאי לקחת מלכתחילה כוס קטנה שיכול לגמור רובה. (מ"ב) אך אם בדיעבד לא שתה רוב כוס אלא רוב רביעית – יצא. (מ"ב) [שיעור רביעית: לגר"ח נאה 86 סמ"ק, לחזון איש [להלן: חזו"א] 150 סמ"ק]

טז. החושש שאם ישתה ד' כוסות של יין לא יוכל לסיים את הסדר כראוי, מותר לו לשתות מיץ ענבים.⁹ ויש עצה לערבב יין במיץ ענבים¹⁰. ועדיף יין אדום ולא לבן. (שו"ע)¹¹

יז. מותר לשתות מים או מיץ וכד' בין הכוס הראשונה לשניה (מ"ב).
יח. מי שרעב, כגון בכור ששהה בצום, מותר לאכול פירות או שאר מאכלים שברכתם 'שהכל' וכד' אחרי כוס ראשונה. ויאכלם לפני הכרפס ויברך מיד בורא נפשות. (שבה"ל ועוד)

יט. ישנו מנהג אצל חלק מבני ספרד לאכול כאן את הביצה ולברך מיד בורא נפשות, לפני הכרפס (חזו"ע). והאשכנזים אוכלים הביצה בשולחן עורך וכפי שיבואר לקמן.

ורחץ

כ. בנטילה זו לא יברך על נט"י. (שו"ע)
כא. עדיף לא לדבר בין הנטילה לאכילת הכרפס. אך לצרכי הסדר – מותר. (חזו"א, גרש"ז, חזו"ע)

כרפס

כב. מהו כרפס? פטרוזליה/סלרי/תפו"א/ בצל ירוק. איש איש ומנהג אבותיו.
כג. יטבול את הכרפס במי מלח. ועדיף ביד ולא עם מזלג (ע"פ הסוד), אך אפשר גם במזלג.

⁹ הגר"מ פיינשטיין הצריך דווקא יין, שמשכר אך רוב הפוסקים נקטו שלמתקשה לשתות יין ישתה לכתחילה מיץ ענבים, דהוי דרך חירות. (חזו"א, גרש"ז, חזו"ע, הגר"א וייס ועוד)
¹⁰ מובא בשם אחרונים. (הגר"ש"א ועוד)

¹¹ טעמים: א. זכר לדם שהיה פרעה שוחט את בני"י. (מ"ב) ב. זכר למכת דם. (פמ"ג) ג. זכר לדם הפסח והמילה (חזו"ע בשם גדולים). ד. דכתיב "אל תרא יין כי יתאדם" משמע אדמימות היין מעלה וחשיבות. (מ"ב)

כד. כשמברך בורא פרי האדמה – יכוון לפטור את המרור. (ואם שכח לכוון – גם אז לא יברך על המרור בופה"א).

כה. יקפיד לאכול פחות מכזית.

כו. אין צריך להסב באכילת הכרפס, אך אם רוצה להסב – רשאי.¹²

כז. לא יברך ברכה אחרונה על הכרפס, גם אם אכל יותר מכזית. (מ"ב, חזו"ע)

כח. טוב להשאיר מעט מהכרפס בקערת הסדר, שתישאר שלמה בזמן

ההגדה.¹³

יחן

כט. יחצה את המצה האמצעית. (שו"ע) ויחביא את החצי הגדול של המצה

האמצעית¹⁴, האפיקומן, בתוך מפה זכר ל"משארותם צרורות בשמלותם".

(מ"ב)

ל. טעמי מנהג חטיפת האפיקומן: א. אסמכתא "ושמרתם את המצות". ב.

האפיקומן זכר לקרבן פסח, שהיו מצניעים את בשר הפסח לאחר אכילת

כזית ממנו ואוכלים בשר חגיגה. (פסקי תשובות [להלן: פס"ת])

לא. נהגו ישראל להבטיח לילדים פרסים סביב עניין האפיקומן, אך לא

כדאי ולא ראוי להפוך את העיסוק בעניין חטיפת האפיקומן לעיקר הסדר.

מגיד

לב. מצווה מהתורה לספר ביציאת מצריים בליל הסדר. וגם נשים חייבות בה.

לג. ומצווה גדולה להרבות בסיפור יציאת מצריים דרך מדרשי חז"ל וכו', ולכל

ילד והסגנון המתאים לו וכפי הבנתו. וכדאי לספר את הסיפור בדרכים

יצירתיות כגון בהצגות ועם פרסים, ולעורר הילדים לשאול שאלות. והכל

מתוך שמחה והתלהבות. והעיקר הוא לספר על קושי השיעבוד ועל גודל

הגאולה ושמחתה.¹⁵

¹² וזאת משום שנחלקו בפוסקים האם צריך להסב בכרפס או לא. וכעין הנוסח שכתבנו כתב בחזו"ע. בפס"ת ציין שהמנהג הפשוט לא להסב והוסיף שכן עמא דבר.

¹³ כך כתבו בפס"ת ובחזו"ע וציינו שהוא ע"פ הסוד.

¹⁴ הטעם: משום שבחצי הזה מתקיימת עיקר המצווה. פס"ת בשם ט"ז.

¹⁵ הרב מישאל רובין בשם הגר"א נבנצל שליט"א והגרש"ז זצ"ל.

לד. קודם שיתחיל באמירת ההגדה יכוון או יאמר "לצאת ידי מצוות סיפור יציאת מצריים".

לה. יש הנוהגים שכל המסובים אומרים את נוסח ההגדה יחדיו ויש הנוהגים שבכל פעם אחד מקריא והשאר יוצאים בשמיעה ויש הנוהגים שעורך הסדר מקריא לבדו ההגדה. וכל המנהגים טובים.

לו. כשאומר 'הא לחמא עניא' יגביה המצות. ואח"כ יסלק את המצות לסוף השולחן או יסירם מהשולחן לגמרי, או רק יאמר בעל הבית להסיר המצות. והכל כדי להתמיה הילדים שישאלו. לאחר אמירת מה נשתנה יחזיר הקערה והמצות לשולחן (והמנהג שעד שולחן עורך לא תהיינה מצות על השולחן מלבד הג' מצות שבקערה).

לז. כוס שניה אינה צריכה הדחה לפני שמוזג לתוכה יין, מפני שכבר הדיחה לקידוש [כוס שלישית תצטרך הדחה מחמת השימוש בה לשאר משקים בסעודה]. (מ"ב)

לח. כשאומר "מרור זה" יגביה את המרור (שו"ע), אך כשאומר "פסח זה" לא יגביה את הבשר, שנראה כמגביה קדשים בחוץ. (מ"ב)

לט. "דם ואש ותמרות עשן וכו'": מזה סה"כ ט"ז ההזאות. למנהג רוב האשכנזים יזה באצבע זכר ל"אצבע אלוקים היא". (מ"ב) ולמנהג המקובלים וכך נוהגים בני ספרד – ישפוך מעט בכל פעם לתוך כלי שבור (ואח"כ ידיח הכוס וימלאנה מחדש).

שותה כוס שניה בהסיבה (ספרדים – ללא ברכה, אשכנזים בברכה) ואם שכח ולא היסב – יחזור וישתה בהסבה בלי ברכה.

רחצה

מ. יחזור ויטול ידיו שנית, ויברך על נטילת ידיים.

מוציא מצה

מא. כשמברך 'המוציא ירים את ג' המצות, ולפני שמברך "על אכילת מצה" ישמיט את התחתונה. (מ"ב, חזו"ע)

מב. בברכת המוציא יכוון על המצה העליונה והתחתונה (שתיהן שלמות) ובברכת "על אכילת מצה" יכוון על האמצעית החצויה (והיא לחם עוני, "כעני שדרכו בפרוסה").

מג. בשעת ברכת 'על אכילת מצה' יכוון לפטור גם את הכורך והאפיקומן.
(פס"ת)

מד. למנהג האשכנזים לא יטביל המצות במלח בליל הסדר (רמ"א), כי כך נראה יותר לחם עוני (מ"ב)¹⁶. והספרדים טובלים במלח (שו"ע).
מה. יאכל שני כזיתים¹⁷. אחד על ברכת "המוציא" ואחד על ברכת "על אכילת מצה".

מו. יאכל המצה בהסיבה ואם שכח להסב – לא יצא יד"ח ויחזור ויאכל בהסבה בלא ברכה (רמ"א, מ"ב, חזו"ע).

מז. שיעור כזית מצה: יש כמה דעות. המרכזיות שבהן: שליש מצת מכונה / שני שליש מצת מכונה / מצת מכונה שלמה.¹⁸

מח. שיעור הזמן של כדי אכילת פרס: יש כמה דעות בפוסקים והן נעות בין 2 דק' ל 9 דק', אך הכלל הוא שאם אוכל את המצה בנחת בלי להפסיק בדברים אחרים – ודאי מספיק לאכול שיעור כזית בכדי אכילת פרס ואין צורך להיות לחוץ.

מט. לא ידבר תוך כדי אכילת הכזית. ואם דיבר – יצא יד"ח ואין צריך לחזור ולאכול. (חזו"ע)

¹⁶ טעם נוסף (שו"ע הרב): משום חביבות המצווה, לטעום את המצה בלי טעמים נוספים.

¹⁷ מעיקר הדין, צריך שכל אחד מהמסובים יאכל כזית מצה מהמצות שעליהן בירך בעל הבית. וכך היה בימי קדם כשהמצות היו רכות, עבות וגדולות. אך בזמנינו המצות דקות ומספיקות למקסימום שני אנשים. לכן שני פתרונות מוצאים בפוסקים:

א. שלכל אחד מבני הבית (הבנים), ולכה"פ בעלי משפחות, תהיינה מונחות לפניו ג' מצות שעליהן יברך בעצמו.
ב. שבעה"ב בעצמו יאכל כזית מהמצות שעליהן בירך ויחלק לכל המסובים כל אחד מעט מהמצות הנ"ל ואת ההשלמה לכזית יעשו ממצות אחרות. (הגרש"ז). במקרה ששאר המסובים, בלאו הכי אוכלים את הכזית שלהם ממצות אחרות אזי הם לא חייבים לאוכל שני כזיתים אלא מספיק אחד (הטעם: משום שכל הצורך לאכול שני כזיתים הוא משום ספק על איזו מצה משתי המצות כל ברכה ('המוציא', 'על אכילת מצה') מהברכות נאמרה. וכאשר המסובים כלל לא אוכלים מהמצות האלה, אינם נכנסים כלל לספק מלכתחילה).
וטוב שהכזית הזו יהיה ע"פ השיעור הגדול (שלושת רבעי מצת מכונה או לכה"פ שני שליש) משני טעמים: א. היא מצווה מהתורה וראוי להחמיר בזה. (שאר אכילות מצה בליל הסדר הן מדברי חכמים) ב. בתוך השיעור הזה יכלל גם הכזית השני על פי השיעור הקטן.

¹⁸ יסוד השיטות:

לשיטת מרן השו"ע (ע"פ תוס' ועוד) כזית הוא נפח של חצי ביצה, שהוא כשליש מצת מכונה. וכך פסקו רוב פוסקי אשכנז.

אולם לשיטת החזו"א (ע"פ הנודע ביהודה) שיעור ביצה הוא כפול, ולפי זה, שיעור כזית הוא כשני שליש מצה. המנהג הוא להחמיר כשיטת החזו"א בכזית הראשון של מוציא מצה שהוא מן התורה.
לעומת זאת, רוב פוסקי ספרד (ביניהם הגר"ע יוסף והגר"מ אליהו זצ"ל) סבורים שמחשבים שיעור כזית ע"פ משקל, שהוא כ 27 גרם, וזה יוצא כמצת מכונה שלמה. יש לציין שהיו מפוסקי הספרדים שחישבו גם הם על פי נפח (הגר"ב יצא אבא שאול והגר"ש משאש) ולשיטתם, אי"כ השיעור הוא שליש מצת מכונה כנ"ל.

נ. מכאן ועד סוף אכילת הכורך, לא ידבר בעניינים שלא קשורים לסעודה, שתעלה לו הברכה על המצה והמרור גם על הכורך (שו"ע). ואם דיבר, בדיעבד אין צריך לחזור ולברך. (מ"ב, חזו"ע)

מרור

נא. יטביל המרור בחרוסת¹⁹ וינער. (שו"ע)
נב. אם אכל מרור בלי להטביל בחרוסת – יחזור ויאכל שוב כזית בלי ברכה.
נג. יאכל המרור בלא הסבה.

כורך

נד. יאכל את הכורך (מהמצה השלישית) בהסבה. אם לא היסב וקשה עליו לחזור ולאכול בהסבה – לא צריך לחזור ולאכול, והמחמיר תע"ב²⁰.
נה. גם כאן יטביל את המרור בחרוסת. יש הנוהגים גם בכורך להסיר את החרוסת לפני האכילה ויש נהגו להשאירה.

שולחן עורך

נו. אסור לאכול בשר ועוף צלי בליל הסדר. שלא יאמרו בשר קרבן פסח הוא.²¹ וצלי היינו גם צלי שנעשה בסיר, אם התבשל רק בנוזלים של הבשר עצמו נחשב צלי. (עוף בתנור נחשב 'צלי קדר' ואין לאכלו בליל הסדר).
נז. דגים וביצים מותר לאכול צלי.
נח. נהגו לאכול ביצים בליל הסדר זכר לקרבן חגיגה (כפי שהזכרנו למעלה, מנהג הספרדים לאכלן לפני הכרפס).²²
נט. זרוע: לא אוכלים שלא יהיה נראה כאוכל קדשים בחוץ, ומ"מ לא יזרקנה דהוי ביזוי מצווה אלא יאכלנה למחרת. (מ"ב, פס"ת)

¹⁹ חרוסת זכר לטיט. ועוד אמרו שהתפוחים שבחרוסת זכר ל"תחת התפוח עוררתיך" והאגוזים זכר ל"אל גינת אגוז ירדתי".

²⁰ חזו"ע, והשו"ע כתב דא"צ לחזור ולאכול בהסבה משום שסומכים על כך שעל המרור שבכורך ממילא א"צ להיסב.

²¹ התימנים נוהגים לאכול. ובשו"ע אכן פסק שבמקום שנהגו היתר – יאכלו צלי.

²² טעמים נוספים: א. "ביעא" – בעי רחמנא למפרק יתנא. (מ"ב) ב. אבילות על המקדש שאין אנחנו מקריבים הפסח. (רמ"א) ג. אבילות, נקבע שטי' באב ייצא תמיד באותו יום בשבוע כמו ליל הסדר. (רמ"א) ד. אבילות על אברהם אבינו שנפטר בערב פסח (פמ"ג)

צפון

ס. שני טעמים לאכילת אפיקומן נאמרו בראשונים: זכר לקרבן פסח וזכר למצה הנאכלת עמו.

סא. יש שכתבו שלכתחילה יש לאכול 2 כזיתים, כזית לכל אחד מהטעמים הנ"ל (מ"ב). הרב עובדיה זצ"ל כתב שמדינא די בכזית אחד ויש מחמירים בשני כזיתים תע"ב.²³

סב. מי שקשה לו, יכול לאכול כזית אחד, וכן אפשר להקל ולאכול כשיעור הקטן (שליש מצה).

סג. יאכל בהסבה. אם שכח להסב ונזכר מיד כשסיים האכילה – יחזור ויאכל בהסבה, אך קשה לו או לחילופין אם נזכר רק כשכבר הסיח דעתו - לא יחזור. (חזו"ע, וכן במ"ב, ע"פ ביאור האחרונים. ועיין בזה במשנ"ב דרשו, תעז, ס"ק ג, הע' 4)

סד. יאכל את האפיקומן לפני חצות (שו"ע) משום שכאמור הוא נאכל זכר לקרבן פסח, וזמן אכילת הפסח עד חצות. ולכתחילה יסיים אף את אמירת ההלל לפני חצות (מ"ב). בדיעבד, גם אם עבר חצות – יאכל את האפיקומן. סה. אחרי האפיקומן לא יאכל שום דבר. (שו"ע) ואם שכח ואכל אחרי גמר אכילת האפיקומן, וטרם בירך ברכה"מ – יחזור ויאכל כזית מצה לשם אפיקומן, ואם כבר בירך ברכה"מ – לא יחזור (מ"ב, חזו"ע).

סו. שתיה לאחר אפיקומן: משקה משכר אסור לשתות. מים מותר לשתות. והספרדים מקילים לכתחילה בשתיית שאר משקים כגון תה וקפה, אפי' עם סוכר. (חזו"ע)²⁴ ויש מהפוסקים האשכנזים שהחמירו לא לשתות שאר משקים מלבד מים. (מ"ב)²⁵

ברך

סז. כוס שלישית: ידיח הכוס מבפנים ומבחוץ לפני שימזוג היין.

²³ השו"ע כתב שאוכלים כזית ולא הזכיר את הצורך בשני כזיתים.

²⁴ והוסיף שם הגר"ע זצ"ל שגם לאשכנזים יש מקום להקל למי שרוצה להישאר עירני ללימוד ענייני פסח אחרי גמר הסדר, ועוד כתב, שיותר יש להקל בזה לאחר חצות.

²⁵ לשון המ"ב: "לכתחילה נכון ליהדר מכל משקה חוץ ממים". ובפסי"ת היקל לכתחילה בקפה ותה בלי סוכר.

סח. יברך ברכהמ"ז על הכוס, דהיינו יאחז הכוס בידו בשעת הברכה. ואין צורך להגביהה באוויר. (קצוה"ש)

סט. לא יברך ברכהמ"ז בהסבה. (שו"ע)

ע. אם שכח יעלה ויבוא – יחזור לראש הברכה.

עא. ישתה הכוס בהסבה. אם לא היסב, אשכנזים – לא יחזור. ספרדים – יחזור וישתה בהסבה.

עב. בין כוס שלישית לרביעית יכול לשתות מים.

עג. אחר שתיית כוס שלישית, במקביל למזיגת כוס רביעי, נוהגים למזוג כוס של אליהו הנביא²⁶ (מ"ב) ויש מנהג שתהיה כוס גדולה ומכובדת במיוחד (יעב"ץ).

עד. לאחר ברכהמ"ז נוהגים לומר שפוך חמתך. יש נוהגים לאמרו בעמידה, ויש נוהגים לומר "ברוך הבא". (פס"ת בשם ערוה"ש) ונוהגים לפתוח הדלת.²⁷

עה. כוס רביעי:

○ האשכנזים מברכים לפניו בורא פרי הגפן (רמ"א) והספרדים לא מברכים (שו"ע).

○ ישתה בהסיבה. ואם לא היסב – לאשכנזים לא יחזור וישתה, לספרדים – יחזור וישתה בהסבה.

הלל

עו. אין להפסיק בדיבור ושאר דברים באמצע ההלל אך בדברי תורה וכד' - מותר. (פס"ת)

עז. יגמור את ההלל בשמחה, בחדווה ובהתלהבות ולא כמתנמנם וכאילו הוא כמשא כבד עליו. שהכל הולך אחר החיתום. (חזו"ע)

²⁶ ג' טעמים: א. "לרמז שאנו מאמינים שכשם שגאלנו השי"ת ממצרים הוא יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לבשרנו". (מ"ב) ב. כנגד לשון חמישי של גאולה "והבאתי" (מהר"ל) ג. גירסת ר"ח והרי"ף בגמ' בפסחים קיח. "בכוס חמישי אומר הלל הגדול". (הגר"א) ולכן נקראת כוס של אליהו, תשבי יבוא ויתרץ קושיות ובעיות ויפשוט לנו ההלכה אם צריך כוס חמישי או לא. (מ"ב)

²⁷ מספר טעמים נאמרו מדוע פותחים את הדלת באמירת 'שפוך חמתך': א. בתקופת הגלות כשחיו בין הגויים, פחדו מכך שיאזינו לקטע זה של ההגדה אז פתחו את הדלת לוודא שאף גוי לא ימצוטט'. ב. להראות שזהו לילה משומר מן המזיקים ולא מפחדים לפתוח את הדלת. ג. יוספוס פלביוס כתב שהיה מנהג לכהנים לפתוח בליל פסח את דלתות ההיכל. (מנהג זה הופסק לאחר שהשומרונים ניצלוהו ע"מ להכניס עצמות מתים לתוך ההיכל), והיה מי שאמר שפתיחת הדלת כיום היא זכר למקדש. (שמעתי כ"ז מהר"מ בן יצחק שליטי"א)

נרצה

עח. הפיוטים שנוהגים לומר בסוף ההגדה, כגון חד גדיא, יסודם בהררי קודש²⁸.

עט. "חייב²⁹ אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצריים ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה". שו"ע.

פ. יש שנהגו לומר לאחר הסדר שיר השירים ושאר פיוטים.

פא. על מיטתו יקרא רק פרשת שמע וברכת המפיל, ולא שאר פרקים כי ליל שימורים הוא מן המזיקין. (רמ"א, מ"ב, חזו"ע).

**כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו
במהרה בימינו אמן.**

²⁸ ומרן החיד"א (שו"ת חיים שאל, כח) חייב נידוי אחד שהתלוצץ על פיוט זה.
²⁹ הרב עובדיה זצ"ל בחזון עובדיה 'עידן' קצת את הניסוח של מרן השו"ע וכתב: "מצווה שיספר ביציאת מצריים אחר הסדר כפי יכולתו".